

страхування в Україні: панацея чи загроза платити вдвічі?", Інформаційна агенція Голос, 2009 р. 4. Бабич О.В., "Щодо проблем розвитку приватної медицини в Україні", К.2009. 5. Попченко Т.П "Реформування системи охорони здоров'я як один із механізмів протидії корупції", Стратегічні пріоритети, №4(9), 2008 рік. 6. Проект концепції програми "Розвиток приватної системи охорони здоров'я України на період 2010-2020 років". 7. Реформа, яка забезпечить гідну пенсію// Урядовий кур'єр. – 2009 – № 133

– Ст.5. 8. "Реформування охорони здоров'я в Україні", Асоціація працівників лікарняних кас в Україні, 2008р. 9. Тезиси к реформированию системы здравоохранения в Украине, 2009 г. 10. Шатковский Я. "Обов'язкове медичне страхування в Україні: правові проблеми та перспективи їх вирішення", Вісник Львівського університету, 2008 рік.

Надійшла до редколегії 17.03.10

С.В. Волосович, канд. екон. наук, доц.

РИНОК ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК ТА СТРАХУВАННЯ

У статті проаналізовано стан ринку платіжних карток в Україні. Розглянуто страхування як метод мінімізації збитків від шахрайських дій з платіжними картками.

In the article a market of pay cards condition is analysed in Ukraine. Ensuring as method of minimization of losses is considered against knavish actions for pay cards.

Значна увага з боку банків до операцій з використанням банківських платіжних карток стала приділятися в Україні після завершення стартового періоду розвитку банківських структур. На сьогодні програми банків по розвитку карткового бізнесу слід розглядати як одні із перспективних і прибуткових, незважаючи на дороге технічне обслуговування.

Проблемам функціонування ринку платіжних карток присвячено праці Харченко В., Капралова Р. [1], Вовчак О., Шпаргало Г., Андрейків Т.[2], Корнєєва В.[3] та інших.

Метою статті є дослідження сучасного стану ринку платіжних карток в Україні та з'ясування можливостей розвитку страхування втрат від шахрайських дій з картками.

З організаційної точки зору ядром платіжної системи є заснована на договірних зобов'язаннях асоціація бан-

ків. До складу платіжної системи також входять підприємства торгівлі і сервісу, створюючи мережу точок обслуговування. Для успішного функціонування платіжної системи необхідні і спеціалізовані нефінансові організації, що здійснюють технічну підтримку обслуговування карток: процесингові і комунікаційні центри, центри технічного обслуговування і тому подібне. За даними НБУ в Україні станом на 1 січня 2010 р. загальна кількість платіжних карт, термін дії яких не закінчився, склала 44 469 тис. шт., з них кількість платіжних карт, за допомогою яких була здійснена хоча б одна операція протягом року, становила 29 104 тис. шт. Як видно із табл. 1 станом на 1.04.2010 р. більшість діючих банків зареєстрована у карткових платіжних системах.

Таблиця 1

Кількість банків України, зареєстрованих у карткових платіжних системах станом на 1 квітня 2010 р.

№ п/п	Платіжна система	Кількість банків
1	Visa International	112
2	MasterCard International	79
3	American Express	14
4	Юнион Кард	4
5	Золотая Корона	2
6	НСМЕП	54
7	УкрКарт	41

У розвитку ринку платіжних карток в Україні спостерігаються наступні тенденції:

По-перше, з 2002 р. спостерігається позитивна динаміка кількості платежів з використанням платіжних карток. Переважають операції з отримання готівки над безготівковими операціями з використанням платіжних карт як за кількістю операцій, так і сумою на одну операцію. Під час фінансової кризи цей розрив суттєво не змінився. Якщо в 2007 р. в середньому одна операція з безготівковою оплати за картою здійснювалась на суму 180,40 грн., що складає 40% від однієї операція з видачі готівки (в середньому на суму 445,59 грн.), то в 2009 р. в середньому одна операція з безготівковою оплати за картою здійснювалась на суму 238,63 грн., що складає 36,5% від однієї операції з видачі готівки (в середньому на суму 652,61 грн.).

По-друге, слід відзначити зменшення кількості активних платіжних карт в 2009 р. порівняно з 2008 р. на 24%, або на 9,4 млн. штук. В цілому, кількість активних платі-

жних карток зменшилась по всіх платіжних системах. При цьому по Національній системі масових електронних платежів (НСМЕП) зниження кількості карт відбулося на 5% до 1 337,7 тис. штук; Mastercard – на 31% до 8 654,1 тис. штук; VISA – на 21% до 17 551,0 тис. штук; УкрКарт – на 7% до 135,5 тис. штук; одноемітентних (внутрішньо-банківських) платіжних систем – на 14% і складає більш ніж 2 004,4 тис. штук; інших банківських і небанківських платіжних систем – на 3% до 0,5 тис. штук.

По-третє, фактичне значення суми операцій з використанням платіжних карт на кінець 2008 р. склало 372,418 млн. грн. За 2009 р. цей показник склав 353 166 млн. грн. Хоча впродовж 2009 р. в цілому спостерігалась позитивна динаміка зростання кількості операцій і платежів з використанням платіжних карток, багато банків України у кризовій ситуації 2009 р. почали активно скорочувати свої витрати і оптимізувати всі бізнес-процеси, перш за все, за рахунок карткового кредитування (табл.2).

Таблиця 2

Емісія платіжних карток в Україні у розрізі кредитних та дебетних продуктів за 2006-2009 рр.

Платіжні картки	2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	тис.шт.	%	тис.шт.	%	тис.шт.	%	тис.шт.	%
Усього	27903	100,00	32474	100,00	41162	100,00	38576	100,00
З них:								
кредитні картки	4446	15,93	6078	18,72	10045	4,40	9032	23,41
дебетні картки	23457	84,07	26396	81,28	31117	75,60	29544	76,59

За 2006-2009 рр. емісія дебетних карток переважала емісію кредитних карток. Така структура емісії карток цілком виправдана, оскільки дебетні картки є більш до-

ступними для клієнтів та менш ризикованими для банків. Крім того, на зазначене співвідношення впливає і чинник

наявності значної кількості зарплатних проектів, які теж реалізуються в основному на базі дебетних карток.

По-четверте, за кризовий період 2008-2009 рр. відзначалося зменшення кількості карток в 40 з 140 фінансових установ, які є членами різних карткових платіжних систем. Одночасно найбільш характерним воно було для тих банків, які в зв'язку з кризою опинилися у важкому фінансовому стані. Так, лише кількість карток банку "Надра", який в докризовий період за обсягом емісії посідав друге місце по Україні з 4,7 млн. карток, скоротилась до 278 тис. шт. У 2009 р. за даними НБУ, порівняно з початком 2008 р., скорочення обсягів карток в обігу відбулося в таких великих фінансових установах, як Укрсоцбанк (-24,1% від обсягу емісії), АльфаБанк (-31,2%), Кредитпромбанк (-20%). Причому, 3,2 млн. шт., або біля 50%, всього зменшення кількості карток – кредитні [1].

Проблеми вітчизняного карткового бізнесу викликають занепокоєність міжнародних платіжних систем. Оскільки, згідно їх правил банки-члени платіжної системи повинні забезпечувати безперебійне обслуговування (еквайринг) карт інших банків, навіть, якщо останні зазнають фінансових труднощів. На практиці ці правила часто не виконуються: активно діючі банки встановлюють жорсткі обмеження на обслуговування карт проблемних фінансових установ. Ця ситуація є сприятливою для переділу карткового ринку. З 2009 р. деякі банки почали нарощувати емісію карт. Зростання емісії відбулося в ПАТ КБ "Приватбанк", АТ "Райфайзен Банк Аваль", ВАТ "Ощадбанк" і АКІБ "УкрСіббанк".

Проте із зростанням обсягів емісії платіжних карток збільшується ризик безпеки збереження коштів на картках. Офіційні втрати за даними Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем "ЕМА" від шахрайських дій з платіжними картками в Україні не перевищують 0,06% річного обороту по картках. Це відповідає відповідним середньоєвропейським показникам. Проте банкіри визнають, що реальні втрати сягають 1% загального обсягу за операціями за картками. Навіть у Європі всупереч тому, що за вимогою VISA та EuroPay, збитки від карткових шахраїв не повинні перевищувати 0,14% обсягу послуг еквайрингу, реально у країнах Єврозони на частку шахраїв припадає 0,3% операцій з картками.

Належне виявлення ризику – це, в першу чергу, визнання та розуміння наявних ризиків або ризиків, що можуть виникнути у зв'язку з новими картковими продуктами. Виявлення ризику має бути постійним процесом, що має здійснюватися як на рівні окремої операції, так і на рівні продуктів.

При емісії і обслуговуванні платіжних карток розрізняють наступні ризики.

1. Втрати у результаті шахрайських дій поза системою банку:

- ✓ овердрафт за рахунком клієнта, що виник у результаті шахрайських дій клієнта при масових операціях у торговельній мережі за картою нижче авторизаційних лімітів торгових точок;

- ✓ списання коштів за рахунком клієнта за підробленими картками;

- ✓ списання коштів за рахунком клієнта за втраченими картками.

2. Втрати банків від шахрайських дій в системі банку:

- ✓ несанкціонованого установлення авторизаційного ліміту, що дає змогу збільшити розмір доступної суми за картковим рахунком;

- ✓ випуску паралельних карток на одного клієнта;

- ✓ несанкціонованого випуску нових карток (наприклад, з нульовим балансом).

3. Крім втрат від шахрайських дій, банки можуть понести збитки у результаті технологічних збоїв та помилок, які пов'язані з:

- ✓ недотриманням вимог платіжної системи стосовно оформлення платежів;

- ✓ недотриманням вимог і стандартів платіжної системи стосовно передання інформації, зокрема при використанні загальнодоступних каналів і мереж таких як Internet [4].

Важливим є завдання оцінки ризиків втрат банку, оскільки від цього залежить визначення оптимальних розмірів страхових фондів, застав, гарантій. При цьому особливо актуальним стає співробітництво банків та страхових компаній через. З метою мінімізації збитків від шахрайських операцій банки розробляють спільні фінансові продукти зі страховими компаніями (останні, як правило, при цьому є дочірніми структурами банків чи афілійованими з ними). Але розміщення таких ризиків у дочірніх чи афілійованих страховиків банку не вигідно, оскільки при цьому ризики акумулюються в межах однієї фінансової групи. Страховики пропонують страхування ризиків банків-емітентів карток з покриттям частини їх збитків при незаконному використанні карток.

Наразі крім популярного вже страхування банківських карт подорожуючими за кордон (travel insurance), деякі українські компанії застосовують окремі поліси для власників кредитних і дебетових карток. Така страховка дозволить клієнту банка отримати відшкодування збитків, якщо він помітив шахрайські операції по своїй картці, що були здійснені між її втратою та повідомленням в банк. Страховим випадком є не лише незаконне використання грошових коштів з украденої або загубленої картки, але і ситуація, коли клієнта грабують відразу після зняття готівки у банкоматі.

Вартість такої страховки залежить від кількості застрахованих у певному банку та статистики страхових випадків (якщо такі були). У середньому тариф складає 0,5-1% в рік від страхової суми, яка, в свою чергу, визначається із врахуванням можливих збитків та побажань клієнта. Але при цьому встановлюється певний ліміт відшкодування. В середньому він не перевищує 20-30 тис. гривень за одним страховим випадком. Таким чином, страховий платіж буде складати від 8 до 25 гривень в місяць. Проте, щоб у клієнта не виникло бажання спеціально губити карточки, страхові компанії обмежують кількість страхових випадків, за якими можуть бути здійснені виплати. Як наслідок поліси по страхування карткових ризиків страхові компанії пропонують лише перевіреним VIP-клієнтам.

Незважаючи на необхідність та перспективність такого виду страхування, його застосування наштовхується на певні труднощі.

По-перше, зберігаються законодавчі проблеми: не стандартизована процедура страхування на випадок крадіжок з карткових рахунків.

По-друге, в Україні досить суттєвим залишається сегмент ринку карток з магнітною смугою, відповідальність за шахрайство з якою несе її емітент.

По-третє, розмір франшизи є досить високим (за експертними оцінками, в середньому така франшиза сягає 50 тис. дол.).

По-четверте, мають місце психологічні рестрикційні фактори: при тому, що банки не дуже охоче афішують такі страхові поліси, на ринку переважає страхування з невеликими лімітами відповідальності і перестраховуванням у компаніях-нерезидентах.

По-п'яте, відсутній досвід оцінки ризиків страхування втрат від карткового шахрайства.

Із вищесказаного можна зробити наступні висновки. По-перше, практика банків показує, що випуск карток пов'язаний з високим рівнем ризику збитків банку. По-друге, страхування від карткового шахрайства для більшості банків залишається дуже дорогим і може слугувати рекламною акцією. По-третє, лише обмежена

кількість страховиків може запропонувати банкам послуги по страхування ризиків обігу пластикових карток.

1. Харченко В., Капралов Р. Банківські платіжні картки: передумови створення Єдиного національного платіжного простору в Україні // Вісник НБУ. – 2009. – №2. – с.28-30. 2. Платіжні системи: навчальний посі-

бник / О.Д. Вовчак, Г.Є., Шпаргало, Т.Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 341 с. 3. Корнеев В. Банковские и страховые услуги на рынке платёжных карточек // Финансовые услуги. – 2006. – №6. – с.32-34. 4. Харченко В. Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2007 році // Вісник НБУ. – 2008. – № 4. – с.11-12

Надійшла до редколегії 19.04.10

Н.В. Копишинська, канд. екон. наук, доц.

РОЛЬ СТРАХОВОГО РИНКУ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ ПРАВА ГРОМАДЯНИНА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

В статті відображенні складні, іноді суперечливі, зі своїми позитивними і негативними рисами процеси розвитку страхового ринку і його місце в забезпеченні права громадянина на підприємницьку діяльність.

The article displaying complex, sometimes contradictory, with its positive and negative features of the processes of the insurance market and its place in ensuring the rights of the citizen to the entrepreneurial activity

Набуття Україною конкурентоспроможності у сучасному світі нерозривно пов'язане із модернізацією її економіки. Як засвідчує міжнародний досвід, важливою складовою мобілізації інституційних чинників зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є підприємництво. Підприємництво, з точки зору часового періоду його існування в історії людства, відносно молоде явище.

Одним із центральних економічних прав людини і громадянина є право на підприємницьку діяльність. Адже ключовою фігурою у народному господарстві, творцем та основною діючою особою економічних реформ є підприємець. Будь-яка реформа означає свідомі цілеспрямовані зусилля держави щодо змін суспільних відносин з метою більш ефективного їх функціонування. Значна роль у вирішенні цього питання відіграє страховий ринок.

Особливість реформування економіки України полягає як у кардинально-якісному перетворенні народного господарства, так і всіх інших сферах суспільства — соціальної, політичної, духовної, і, передусім, визнанням та гарантуванням цілого пакета прав і свобод людини і громадянина в економічній сфері, зокрема права на підприємницьку діяльність. Нині підприємці дедалі впевненіше заявляють про себе, Тому істотним фактором розвитку ринкових відносин і стабілізації економіки є законодавче забезпечення права громадян на підприємницьку діяльність[2, с. 346].

Аналіз світового досвіду показує, що практично в усіх країнах з розвинутою економікою держава бере активну участь у формуванні та розвитку підприємницької діяльності, підтримує найперспективніші її напрями. Навіть у країнах, в яких склалися вікові традиції приватного підприємництва існують спеціальні державні програми. Одні країни з розвинутою економікою мають розгалужену та сталу систему державної підтримки підприємництва (США, Японія, Німеччина, Франція), в інших подібна система перебуває на стадії становлення або розвитку.

Економічний і соціальний розвиток України на сучасному етапі вимагає посилення уваги держави до підприємницької діяльності, розробки відповідної державної політики щодо сприяння становленню підприємницького середовища. На жаль, в Україні поки що відсутній дійовий механізм підтримки, розвитку і захисту підприємництва на відміну від, наприклад, США, Франції, Німеччини тощо. Водночас, певні заходи щодо формування державної політики розвитку та підтримки малого підприємництва в Україні вже вживаються.

Слід зазначити, що свобода економічної діяльності, зокрема свобода підприємницької діяльності, може та повинна розглядатися з погляду її публічного значення. З

одного боку, держава залишається індиферентною до приватного інтересу окремого суб'єкта, не втручаючись у встановлення господарських зв'язків і гарантуючи свободу ініціативи підприємця (чи будь-якого іншого суб'єкта, який скористався правом на вільну реалізацію своїх здібностей в економічній сфері) — незалежно від того, наскільки успішно та конкурентоздатною є ця ініціатива.

З іншого боку, економічна діяльність підприємця розглядається також як умова для росту добробуту всього суспільства в цілому, як сфера, в якій реалізуються найважливіші конституційні права особистості, що визначає зацікавленість, а отже й обов'язок держави не тільки в активній підтримці національного підприємництва, а й у забезпеченні таких юридичних та економічних умов, які здійснювали б ефективну трансформацію приватної вигоди у вигоду публічну. Система взаємин суб'єктів економічної діяльності будується відповідно до категорій загальних інтересів держави та її громадян, що дозволяє говорити про атрибут "соціальності" не тільки щодо державної економічної політики, а й щодо всієї економічної системи в цілому[3, с. 25].

Заходи державних і регіональних програм дають змогу сконцентрувати ресурси для підтримки найважливіших сфер функціонування підприємництва, що відповідають державним і регіональним інтересам.

Право громадян на підприємницьку діяльність та реалізація цього права забезпечують виконання ряду важливих соціальних функцій, а саме те, що підприємництво громадян — один із найважливіших каналів докорінної трансформації нашого суспільства, розвитку господарської ініціативи членів суспільства. Тому метою розвитку страхового ринку є підвищення рівня страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, формування ефективних ринкових механізмів залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку за рахунок забезпечення ефективного функціонування ринку страхових послуг з урахуванням міжнародного досвіду, застосування сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів.

Одною із складових підтримки підприємництва є розвиток інфраструктури підприємництва в Україні, а саме фінансово-кредитна підтримка.

В рамках реалізації заходів Національної та регіональних програм розвитку підприємництва постійно розширюється і удосконалюється мережа об'єктів інфраструктури з надання різноманітних консультативно-інформаційних, фінансових, ресурсних, маркетингових та кадрових послуг, що відповідають сучасним потребам підприємств. Інфраструктура фінансово-кредитної підтримки підприємництва відображає роль страхових компаній (рис. 1)